

Когда наука достигает какой-либо вершины,
с нее открывается обширная перспектива
дальнейшего пути.

С. И. Вавилов

Механізм регулювання економіки

УДК 005.642.5

Куркін М. В.

АНАЛІЗ ІНДИКАТОРІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА МАКРО- І МЕЗОРІВНЯХ

In the article the interaction of firms and other organisations with an environment on macro- and mesolevels in a context of economic safety of subjects of managing is considered. The categories of information safety confirming the quality of implementation of subjects managing economic safety system are reduced.

Discrepancy between probed indicating devices and its boundary significances is shown. On the basis of the carried out research the general outputs and guidelines are formulated.

Процеси взаємодії вітчизняних підприємств та інших установ із зовнішнім середовищем на макро- і мезорівнях протікають в умовах недостатньо розвиненої ринкової інфраструктури, правового нігілізму суб'єктів господарювання, різких коливань ринкового попиту, високої динаміки змін у правовому просторі економіки, що істотно підвищує рівень загроз економічній безпеці (ЕБ) суб'єктів господарювання (СГ). У цьому зв'язку в теоретичних і прикладних дослідженнях сучасної економічної науки все частіше піднімається проблема забезпечення ЕБ розвитку СГ. У цьому зацікавлена і держава (макрорівень), інтерес якої до безпечної діяльності підприємств (мікрорівень) диктується, насамперед, необхідністю забезпечення її економічної незалежності й цілісності, а також підвищенням політичного, економічного й соціального статусів на регіональній (мезорівень) та міжнародній (макрорівень) аренах. СГ, у свою чергу, прагнуть забезпечити власні інтереси, які проявляються у прагненні до збереження й збільшення капіталу, що в сучасних умовах конкурентної боротьби вимагає використання спеціального арсеналу інструментів (методів і засобів).

Вивчення присвячених питанням забезпечення ЕБ наукових праць [1 – 5 та ін.] дозволило визначити кілька етапів у розвитку цього напрямку організаційно-управлінської діяльності СГ. Так, на першому етапі проблема, в основному, зводилася до збереження й захисту комерційної таємниці та інших секретів. На другому етапі акцент проблеми ЕБ діяльності СГ був перенесений на організацію захисту від впливу зовнішнього середовища й адаптації до її стану.

Ряд сучасних дослідників дотримується ресурсно-функціонального підходу до забезпечення ЕБ підприємств [5 – 6], розглядаючи її як "...стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз та забезпечення стабільного функціонування в даний час і у майбутньому" [7, с. 138].

У сучасних російських періодичних виданнях, присвячених проблемам безпеки функціонування бізнес-структур, значне місце посідає проблема захисту інформації й персоналу [8 – 9]. Останні характеризуються як особливий фактор – джерело розголошення інформації з обмеженим доступом (ІОД), наприклад, комерційної, банківської, персональної таємниць. ІОД й розширення комунікативних зв'язків підприємства – це особливий аспект проблеми організації ЕБ діяльності СГ, що з'явився на порядку денному.

Система економічної безпеки (СЕБ) повинна забезпечувати захищеність всіх комунікаційних каналів і транзакцій, пов'язаних з організацією, зберіганням, передачею, виробництвом і відтворенням ІОД ресурсів СГ та їх похідних на всіх рівнях управління.

Якість СЕБ підтверджується категоріями інформаційної безпеки, такими, як конфіденційність, цілісність, доступність компонентів ресурсів ІОД суб'єктів господарювання на всіх рівнях (мікро-, мезо- й макро). Дані категорії визначають властивості, що відносяться до положень захищеності ІОД й ІС [10]. Використання цих понять дозволяє сформулювати безпечні режими роботи з ІОД і визначає ефективність засобів, які повинні бути використані на СГ.

Для аналізу стану ЕБ важливе значення мають не стільки самі показники (індикатори), скільки їхні граничні значення, тобто ті граничні величини, недотримання яких призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій в області ЕБ. Крім того, подібний аналіз необхідно виконувати за допомогою системного підходу щодо організації процесів забезпечення ЕБ на основі положень теорії інформації, уточнення поняття ресурсу та визначення СЕБ як підтримуючої системи відносно ресурсів, що є найважливішим завданням підвищення ефективності ЕБ [11].

Однак, отримання значень індикаторів ЕБ викликає певні труднощі, тому завдання їх аналізу є складним та актуальним, особливо на мікро-, мезо й макрорівнях.

Отже, СЕБ (її індикатори) виступає як інструментальний засіб (сукупність засобів), який забезпечує безпечний розвиток ресурсів на всіх рівнях управління, наприклад, на макро- та мезо.

Оптимальна (рекомендована) множина індикаторів щодо отримання можливості оцінювання та подальшого аналізу рівня ЕБ на мезорівні представлена у табл. 1.

Таблиця 1

Множина індикаторів ЕБ на мезорівні

№ з/п	Назва індикатора	Одиниці вимірювання
1	2	3
1	Доходи бюджету	млн грн
2	Податкові надходження	
3	Податки з доходів фізичних осіб	
4	Сума видатків	

Механізм регулювання економіки

6

Закінчення табл. 1

1	2	3
5	За видами економічної діяльності обсяги прибутків	
6	Оборот підприємств оптової торгівлі	
7	Сума заборгованості з виплати заробітної плати працівникам	
8	Частка прибутково працюючих підприємств	
9	Частка збитково працюючих підприємств	
10	Частка експорту до країн СНД	
11	Частка експорту до інших країн	
12	Індекс споживчих цін	
13	Рівень зареєстрованого безробіття	
14	Експортні поставки	
15	Імпортні надходження	
16	Середній розмір номінальної заробітної плати	
17	Офіційний статус безробітних серед незайнятих громадян	
18	Чисельність наявного населення	
19	Загальна кількість кримінальних проявів в області, які зафіксовані органами внутрішніх справ та прокуратури	

На основі використання запропонованої множини індикаторів можливо проведення подальшого всебічного аналізу щодо формування відповідних висновків та рекомендацій, а також використання відомих методів прогнозування.

Далі для прикладу наведено залежності у часі більшості індикаторів ЕБ на мезорівні для Харківської області (рис. 1 – 10) з щоквартальним аналізом у період з першого кварталу 2005 року по перший квартал 2009 року [11].

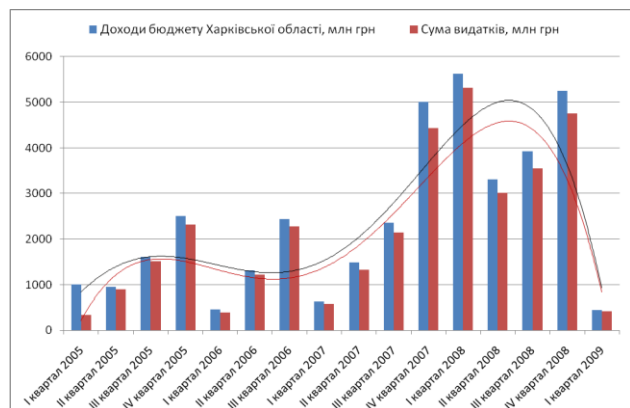

Рис. 1. Залежність доходів бюджету та суми видатків

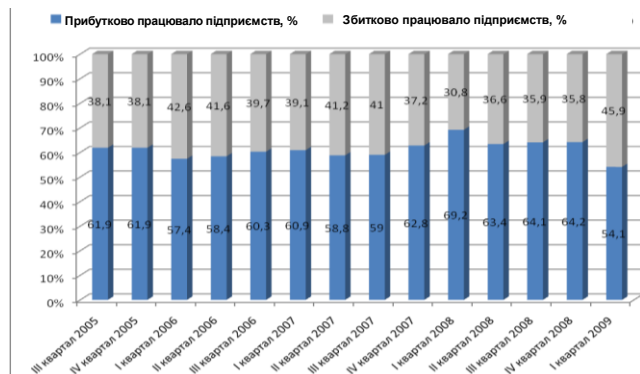

Рис. 2. Залежність частки прибуткових та збиткових підприємств

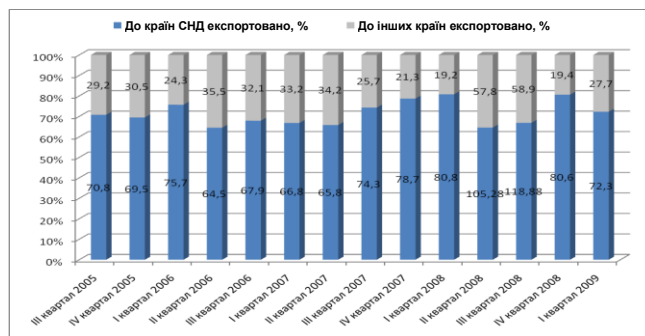

Рис. 3. Залежність частки експорту до країн СНД та інших держав

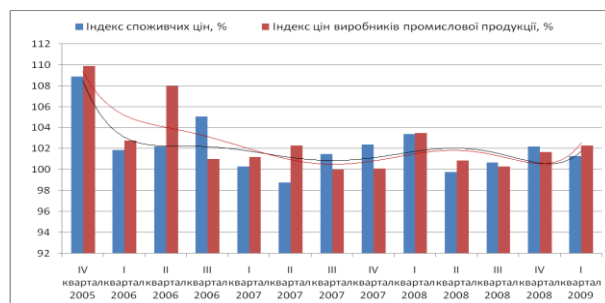

Рис. 4. Залежність індексів споживчих цін та цін виробників промислової продукції

Рис. 5. Залежність середнього розміру заробітної плати

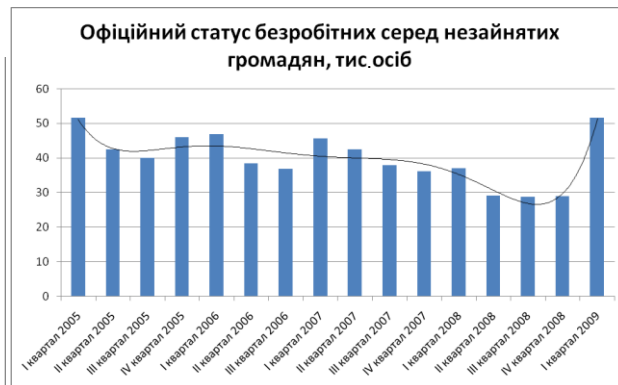

Рис. 6. Залежність кількості безробітних серед незайнятих громадян

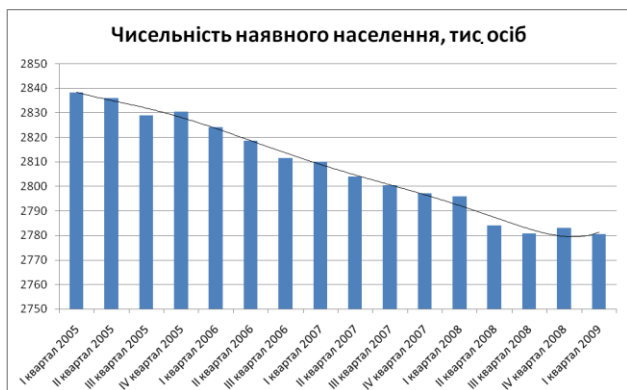

Рис. 7. Залежність чисельності наявного населення

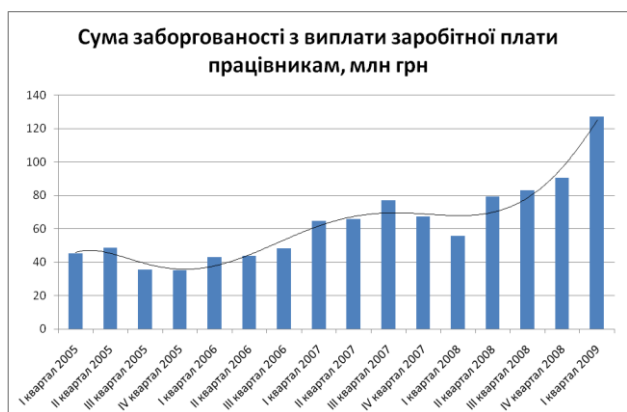

Рис. 8. Залежність суми заборгованості з виплати заробітної плати працівникам

Рис. 9. Залежність кількості кримінальних проявів

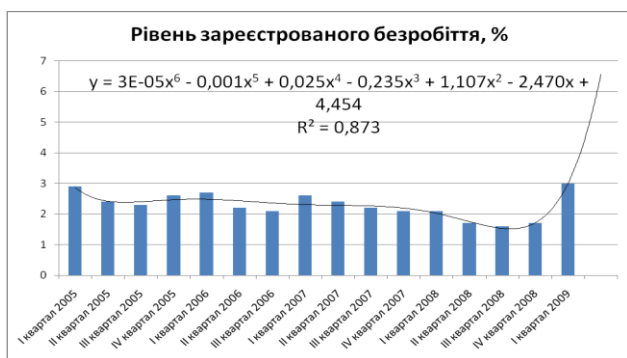

Рис. 10. Залежність рівня зареєстрованого безробіття

Для останньої залежності на рис. 10 наведений приклад використання методу апроксимації на основі поліноміальної залежності шостого ступеня з рівнянням та величиною достовірності (R^2).

Таким чином, при виконанні аналізу запропонованих індикаторів ЕБ на мезорівні можливо отримання загальної оцінки ЕБ регіону як сукупності поточного стану, умов та факторів, що характеризують стабільність та динамізм розвитку економіки регіону.

Крім того, за множиною індикаторів можливо проведення аналізу щодо ранжирування інших регіонів, формування рекомендацій для виходу з кризи залежності від обраної стратегії.

Для будь-якого регіону можливо підібрати свій обсяг множини індикаторів при використанні запропонованої базової множини, що дає можливість вибору найбільш оптимальної стратегії розвитку з урахуванням всіх територіальних, демографічних, економічних та інших особливостей.

Для макrorівня множина індикаторів, яка запропонована у Національному інституті проблем міжнародної безпеки, наведена в табл. 2 [12].

Таблиця 2

Множина індикаторів ЕБ на макrorівні

№з/п	Назва індикатора	Одиниці вимірювання
1	ВВП	млн грн
2	Рівень інфляції	%
3	Вартість кредитів	
4	Коефіцієнт покриття експорту імпортом	
5	Частка high-tech в експорті промислових товарів	
6	Середньомісячна зарплата	
7	Коефіцієнт депопуляції	проміле
8	Коефіцієнт природного скорочення населення	
9	Фінансування НДДКР (за рахунок держбюджету)	% до ВВП
10	Обсяг фінансування оборони	

У табл. 2 наведені основні індикатори, за якими були отримані аналітичні залежності з щоквартальним аналізом у період з останнього кварталу 2004 року по третій квартал 2008 року. Усього ж пропонується використовувати 28 індикаторів [12].

Отримані результати аналізу для України наведені на рис. 11 – 20.

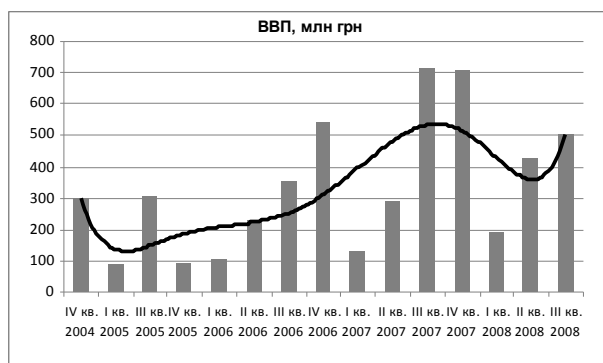

Рис. 11. Залежність рівня ВВП

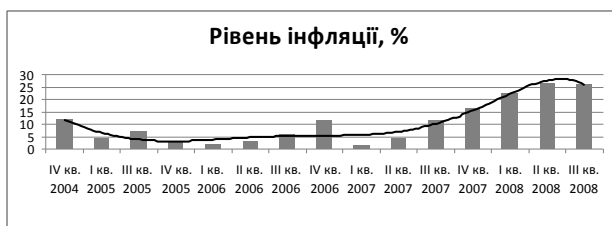

Рис. 12. Залежність рівня інфляції

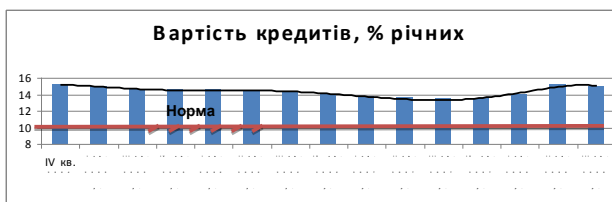

Рис. 13. Залежність вартості кредитів

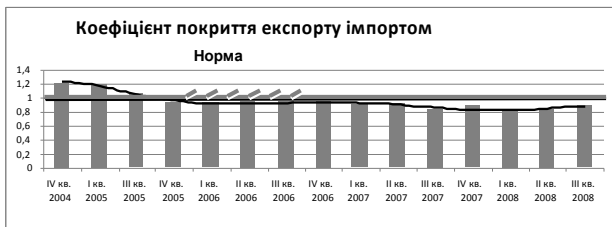

Рис. 14. Залежність коефіцієнта покриття експорту імпортом

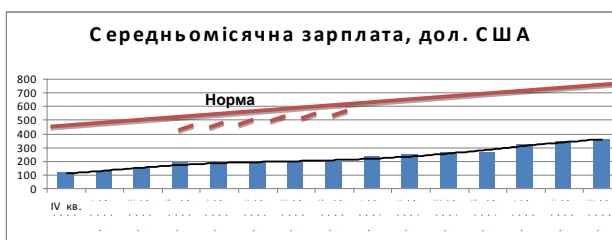

Рис. 15. Залежність середньомісячної зарплати

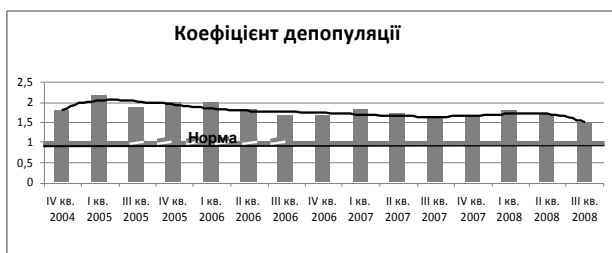

Рис. 16. Залежність коефіцієнта депопуляції

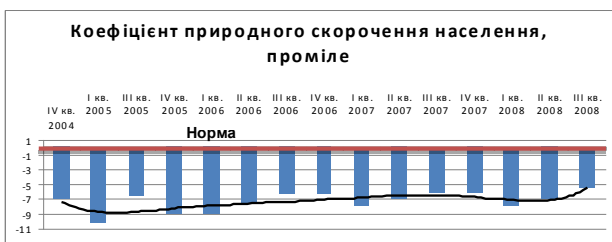

Рис. 17. Залежність коефіцієнта природного скорочення населення

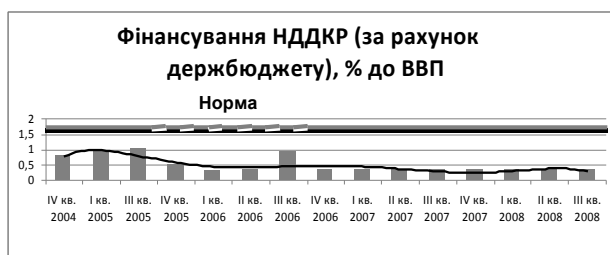

Рис. 18. Залежність фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт

Рис. 19. Залежність частки high-tech в експорті промислових товарів

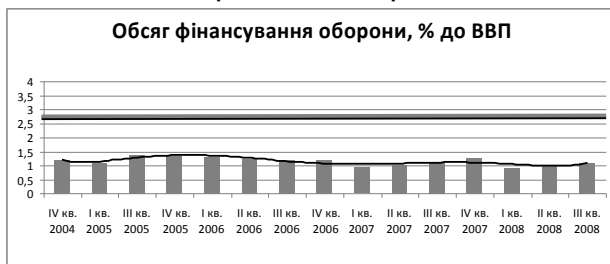

Рис. 20. Залежність обсягу фінансування оборони

Загальний рівень ЕБ на макrorівні повинен забезпечувати якісний стан економіки, який необхідно або зберігати, або розвивати у динаміці з дотриманням позитивного сальдо зі всіма показниками. Крім того, на основі аналізу подібних індикаторів ЕБ на макrorівні потрібно забезпечувати належні умови життя та розвитку людини, соціально-економічну та воєнно-політичну стабільність соціуму і держави у цілому, протидіяти впливу зовнішніх та внутрішніх негативних чинників і загроз.

Належним чином основні задачі та заходи щодо питань ЕБ на макrorівні сформульовані у Концепції національної безпеки України [13].

У результаті порівняльного аналізу отриманих індикаторів можна визначити залежність деяких індикаторів на макrorівні від індикаторів на мезорівні, що забезпечує соціально-економічний розвиток держави за рахунок позитивних структурних зрушень у виробництві, активізації інноваційних процесів, розробки та освоєння нових технологій у галузях національної економіки.

Як видно з отриманих залежностей, практично жоден індикатор не відповідає граничним значенням, тому можливі такі висновки:

1. Загальні події у національній економіці можуть викликати появу певних загроз ЕБ держави, причому їх сукупність здатна спровокувати стагнацію економіки України.
2. Зниження темпів зростання виробництва може спричинити уповільнення темпів приросту ВВП (див. рис. 11), звуження внутрішнього ринку і зниження обсягів оптової торгівлі, що загалом погіршить фінансовий стан суб'єктів господарювання.
3. Рівень середньомісячної зарплати лишається низьким на тлі країн Центральної і Східної Європи (див. рис. 15).
4. Основними загрозами в інноваційній сфері є неврегульованість на законодавчому рівні питання стимулювання інноваційної діяльності; нестача власних обігових коштів у підприємств; недосконалість системи просування інновацій; значна

тривалість впровадження інновацій. Істотним фактором гальмування інноваційного розвитку є низький платоспроможний попит на інноваційну продукцію (див. рис. 18, 19).

5. Економічно необґрунтована соціальна політика може призвести до того, що темпи зростання зарплати перевищать темпи зростання ВВП, наслідком чого стане висока інфляція (див. рис. 12).

6. Коефіцієнт покриття імпорту експортом за товарами став менший за його граничне значення (з кінця 2005 року, див. рис. 14), що свідчить про негативну тенденцію – утворення від'ємного сальдо торгового балансу держави.

7. Загроза для української економіки – наміри Росії до 2020 р. переорієнтувати експорт енергоносіїв на країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону і довести частку в експорті нафти у цей регіон до 30% (з нинішніх 3%), газу – до 25% (з 5%).

8. На визначені індикатори безумовно впливають негативні процеси, які відбуваються в різних сферах економіки України протягом всього інтервалу дослідження і які можна кваліфікувати як загрози ЕБ держави. Наприклад, в інвестиційній сфері – низький рівень реінвестування прибутків іноземними інвесторами; уповільнення темпів зростання реальних доходів населення; зменшення обсягу прямих іноземних інвестицій у реальний сектор економіки при загальному їх зростанні.

9. Основними реальними вагомими загрози ЕБ України є низький рівень і нераціональна структура інвестування української економіки; критичний стан науково-технічної сфери (див. рис. 18); значний рівень інфляції (див. рис. 12); надвисока енергоємність економіки; зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі; незначна частка високотехнологічних товарів в українському експорті (див. рис. 19); критичний стан соціально-демографічної сфери. Загрозами у соціальній та демографічній безпеці є погіршення рівня життя населення (рис. 16, 17) та його освітнього рівня внаслідок зростання інфляції (рис. 12); ймовірність поглиблення еміграційних процесів; зменшення можливості отримувати якісну медичну допомогу; регіональний дисбаланс трудових ресурсів; незабезпеченість зростання внутрішнього попиту належною пропозицією.

Таким чином, проведення подібного аналізу визначених індикаторів дозволить актуалізувати окремі вагові загрози у всіх основних сферах ЕБ держави, також дозволить сформулювати стійкі рекомендації щодо поліпшення розвитку держави та функціонування певних видів господарської діяльності, підвищити якість керованого розвитку підприємств та держави у цілому.

Література: 1. Андрощук Г. А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : монография / Г. А. Андрощук, П. П. Крайнев. – К. : ИД "Ин Юре", 2000. – 400 с. 2. Козаченко Г. Б. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. Б. Козаченко, В. П. Домарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с. 3. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности (государства, регион, предприятие, личность) / Е. А. Олейников; под ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО "Бизнес-школа "Интеллект-Синтез", 1997. – 288 с. 4. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – СПб. : ЗАО "Информационное агентство "Кредит-реформа – Санкт-Петербург", 1999. – 138 с. 5. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование : монография / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Харьков : ИД "ИН-ЖЭК", 2004. – 143 с. 6. Прохожев А. А. Национальная безопасность: основы теории, сущность, проблемы / А. А. Прохожев. – М. : РАГС, 1997. – 27 с. 7. Куркин Н. В. Метод повышения устойчивости и обеспечения безопасности информационных систем предприятия / Н. В. Куркин // Экономика промышленности : научно-практический журнал. – 2003. – № 2 (20). – С. 105–109. 8. Пярин В. А. Безопасность электронного бизнеса / В. А. Пярин, А. С. Кузьмин, С. Н. Смирнов. – М. : Гелиос-АРВ, 2002. – 432 с. 9. Тамбовцев В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: Структура проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник Московского гос. ун-в.; сер. "Экономика". – 1995. – № 3. – С. 3–9. 10. Терминологические основы проблематики информационной

безопасности : [материалы к заседанию межведомственного междисциплинарного семинара по научным проблемам информационной безопасности 1 марта 2001 г. – МГУ, кафедра информационной безопасности]. – М. : Изд. МГУ, 2001. – 18 с. 11. Сайт Харьковської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kharkivoda.gov.ua/show.php?page=340>. 12. Сайт Національного інституту проблем міжнародної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/catalogue/22/>. 13. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена Верховною Радою України 16 січня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції
27.08.2009 р.

УДК 004.056:005.57

Кавун С. В.
Михальчук И. В.

АНАЛИЗ КАТЕГОРИЙНОГО АППАРАТА В СФЕРЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

In the article terminological concepts of category set (CS) in the sphere of economic and information safety (EIS) are considered. Two main components of CS – de-facto and de-jure – are suggested. 11 main concepts of CS are selected and studied.

Изучая вопросы в сфере безопасности, в основном сталкиваются с различными понятиями. Обращение к специальным литературным источникам и теории информации дает существенную помощь, однако в ряде случаев она недостаточна. Поэтому остается актуальным вопрос о том, что же представляет собой совокупность понятий, используемых в сфере экономической и информационной безопасности (ЭИБ), каковым является категорийный аппарат.

Категорийный аппарат (КА) состоит из совокупности понятий в той или иной сфере, в нашем случае – в ЭИБ. Следовательно, возникает необходимость получения оценки объективности и корректности КА. Поставленная задача ориентирована на показ различных результатов, для чего необходимо рассмотреть статистику изменения использования терминов за последние 5 лет, что подтверждает актуальность исследования. Статистические исследования проводились в открытой сети общего доступа – Internet. Совокупность понятий в сфере ЭИБ образует так называемый КА, пример которого приведен на рис. 1.

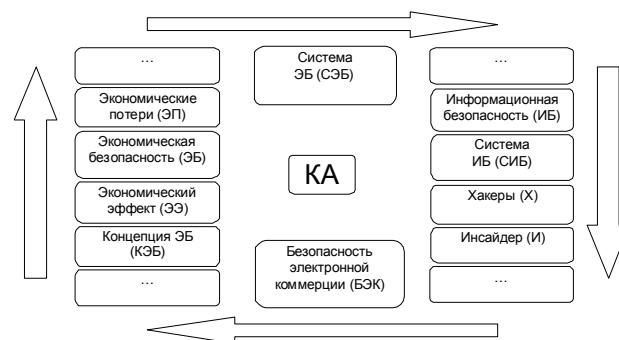

Рис. 1. Пример КА